

Sokołowski, Dariusz

Prawo stron do apelacji w kanonicznym prawie procesowym

Studia Teologiczne 26, 259-264

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. DARIUSZ SOKOŁOWSKI

PRAWO STRON DO APELACJI W KANONICZNYM PRAWIE PROCESOWYM

Treść: Wstęp; 1. Pojęcie apelacji; 2. Czynności prawne stron apelujących; 3. Skutki wniesienia apelacji; 4. Proces apelacyjny; Zakończenie.

Wstęp

Kodeks Prawa Kanonicznego stanowi, by wierni, zachowując sprawiedliwość, starali się unikać sporów we wspólnocie eklezjalnej, a jeśli już one powstaną, to niech jak najszybciej będą rozwiązywane¹. Podobnie sędzia kościelny już na początku postępowania sądowego, a także w czasie jego trwania, powinien zachęcać strony procesowe, aby szukały słusznego rozwiązania powstałego pomiędzy nimi sporu na drodze porozumienia². Doświadczenie życiowe pokazuje jednak, że we wspólnocie eklezjalnej dochodzi do konfliktów i naruszenia przepisów prawa i praw osób fizycznych i prawnych. Stąd ustawodawca kościelny ustanawia normy procesowe, które pomagają znaleźć prawdę obiektywną oraz przywrócić porządek prawnego.

Sędzia kościelny rozstrzyga przedstawioną mu kwestię sporną zgodnie z regułami prawnymi szukając prawdy obiektywnej. Niekiedy jednak może zaistnieć napięcie wyrażające się w tym, iż sędzia może zostać wprowadzony w błąd albo sam popełnić błąd i wydać niesłuszną decyzję powodująca rozbieżność między prawdą formalną (decyzja sędziego), a prawdą materialną, będącą podstawowym celem procesu kanonicznego. Celem zapobieżenia utrwaleniu się niesprawiedliwości materialnej ustawodawca kościelny udostępnia stronom procesowym odpowiednie środki, które umożliwiają zaskarżenie nieważnego lub niesprawiedliwego orzeczenia sądowego. Jednym z takich środków jest apelacja.

¹ Kan. 1446 § 1 i 1733 § 1 KPK (Kodeks Prawa Kanonicznego).

² Kan. 1446 § 2 i 1695 KPK.

Instytucja apelacji znalazła swoje miejsce w obrębie sądowych procedur kanonicznych, uregulowanych w księdze VII Kodeksu Prawa Kanonicznego – *De processibus*. Szczególny charakter kanonicznego procesu sprawił, że w nowym Kodeksie bardziej doceniono prawo wiernych dochodzenia własnych uprawnień. Zgodnie z kan. 1628 KPK – strona, która czuje się pokrzywdzona jakimś wyrokiem, a także rzecznik sprawiedliwości i obrońca węzła w sprawach, w których wymagana jest ich obecność, mają prawo apelować od wyroku do wyższego sędziego.

1. Pojęcie apelacji

Apelacja (łac. *appellatio* – przemowa, wołanie, prośba o pomoc) jest to odwołanie się od wyroku niższej instancji do sądu wyższej instancji w celu ponownego rozpatrzenia sprawy, uchylecia lub zmiany wyroku³. Jest to najstarszy środek zaskarżenia decyzji zawierającej rozstrzygnięcie konfliktu prawnego.

Początki omawianej instytucji odnajdujemy w prawie rzymskim. Odwołanie (*appellatio*) następowało przez złożenie, przynajmniej przez jedną ze stron, żądania ponownego rozpoznania sprawy sędziemu do protokołu lub w piśmie zwanym *libellus appellationis*. Jeśli wyrok został zaskarżony, sędzia zobowiązany był przekazać akta sprawy wraz z pisemnym sprawozdaniem, sędziemu wyższej instancji do ponownego rozpatrzenia⁴.

2. Czynności prawne stron apelujących

Zgodnie z kan. 1628 KPK, strona, która czuje się pokrzywdzona jakimś wyrokiem, ma prawo apelacji od wyroku do wyższej instancji. Jak wynika z brzmienia normy kodeksowej, *ius appellationis* – prawo odwoływania się – przysługuje zarówno stronie powodowej, której roszczenie zostało oddalone w całości lub części, jak i stronie pozwanej, która została zobowiązana do zadośćuczynienia żądaniom powoda. Zasada ta wynika z naturalnego uprawnienia człowieka do obrony przed niesprawiedliwością⁵.

³ A. JOUGAN, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Lwów 1938, s. 37; M. SITARZ, *Słownik prawa kanonicznego*, Warszawa 2004, s. 14; *Słownik języka polskiego*, Warszawa 2007, s. 20

⁴ A. DĘBIŃSKI, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 2005, s. 133-134.

⁵ T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 298-302.

W sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa obie strony są zainteresowane wyrokiem. Stąd prawo apelacji przysługuje również obrońcy węzła małżeńskiego oraz promotorowi sprawiedliwości. Zrozumiałe jest, iż strona wnosi apelację do wyższej instancji w przypadku gdy sąd pierwszej instancji, ewentualnie sąd drugiej instancji, wydał wyrok negatywny, czyli orzekł ważność małżeństwa. Jeśli strona godzi się na takie rozstrzygnięcie sądowe, nie wnosząc apelacji, to sprawa zostaje zakończona na szczeblu pierwszej instancji lub na drugiej w przypadku niepotwierdzenia pozytywnego wyroku pierwszej instancji.

Apelacja strony obejmuje dwa istotne elementy: zgłoszenie apelacji w trybunale, który wydał wyrok oraz poparcie jej w trybunale apelacyjnym.

Strona apelująca powinna zgłosić apelację na piśmie skierowanym do odpowiedniego trybunału apelacyjnego. Apelację należy zgłosić w ciągu piętnastu dni użytecznych od otrzymania wiadomości o ogłoszeniu wyroku⁶.

Zgłoszenie apelacji polegające na oświadczeniu apelującego, że odwołuje się od wyroku do trybunału wyższej instancji, może być ustne. Wówczas notariusz zobowiązany jest zaprotokołować apelację w obecności apelującego⁷.

Jeśli apelujący nie określił trybunału, należy apelację skierować do trybunału metropolitalnego lub z nim zrównanego, ewentualnie do trybunału międzydiecezjalnego⁸.

Apelacja powinna być poparta u sędziego. W myśl kan. 1634 § 1 poparcie apelacji jest to zwrócenie się do sądu apelacyjnego o zmianę zaskarżonego wyroku. Wniosek ten powinien zawierać uzasadnienie.

3. Skutki wniesienia apelacji

Każda apelacja należy do środków odwoławczych i cechuje się dewolutywnością oraz suspensywnością⁹. Instytucja apelacji osiąga skutek dewolutywny, bo sprawa zostaje skierowana do ponownego rozstrzygnięcia instancji wyższej oraz suspensywny inaczej zawieszający, ponieważ w myśl kan. 1638 KPK, następuje wstrzymanie wyroku aż do zakończenia postępowania apelacyjnego¹⁰.

⁶ Kan. 1630 § 1 KPK.

⁷ Kan. 1630 § 2 KPK.

⁸ Kan. 1632 § 1, 1438 i 1439 KPK.

⁹ *Encyklopedia. Prawo nie tylko dla prawników*, Bielsko-Biała 2001, s. 34.

¹⁰ P. KASPRZAK, *Instytucja apelacji w kanonicznym postępowaniu sądowym*, „Roczniki Nauk Prawnych” 13(2003) n. 2, s. 161- 183.

Zgodnie z kan. 1637 KPK apelacja wniesiona przez stronę powodową służy również stronie pozwanej, i na odwrót. Taki zapis koresponduje z zasadą kanonicznego procesu spornego, w myśl której sąd dąży do znalezienia prawdy. Stąd zadaniem instancji apelacyjnej nie jest stronnictwo stworzenie lepszej sytuacji dla apelującego, ale sprawiedliwe rozstrzygnięcie nawet przez zaskarżenie.

Apelujący ponosi zawsze ryzyko, iż jego wniosek o zmianę wyroku sądu nie powiedzie się, a nawet może okazać się gorszy niż wyrok poprzedniej instancji. Dla treści procesu nie jest istotne kto apeluje, badane są prawa obu stron¹¹. Oznacza to, że nie tylko strona apelująca, lecz także strona przeciwna jest przedmiotem działania w instancji apelacyjnej.

Jeśli spośród kilku pozwanych lub powodów jeden tylko apeluje, to zgodnie z kan. 1637 § 2 KPK wyrok zaskarżają „wszyscy przeciwko wszystkim”, jeśli żądana rzecz jest niepodzielna albo zobowiązanie natury wspólnej powinności.

Ustawodawca stanowi, iż jedna strona może złożyć apelację tylko co do pewnej części wyroku¹². Wówczas druga strona może apelować co do innych części wyroku. Mamy wówczas do czynienia z apelacją wpadkową. Prawodawca określił termin dla apelacji wpadkowej. Wynosi on piętnaście dni.

4. Proces apelacyjny

Zadaniem procesu apelacyjnego nie jest rozstrzyganie zaniedbań trybunału pierwszej instancji przed przedstawianiem nowych środków dowodowych lecz badanie czy wcześniejsze wyrokowanie jest właściwe. To rozstrzygnięcie opiera się na tych samych podstawach, jakie przyjął sąd pierwszej instancji. Ustawodawca kodeksowy w kan. 1639 wyraźnie stanowi, iż na stopniu apelacyjnym nie można dopuścić nowego tytułu roszczenia, rozwiązanie sporu może odnosić się tylko do tego, czy poprzedni wyrok, czy to w całości, czy częściowo zatwierdzić lub odrzucić. Dopuszcza się wyjątek na korzyść spraw o nieważność małżeństwa.

W sądowym postępowaniu o stwierdzenie nieważności małżeństwa istnieją dwa sposoby apelacji. Zgodnie z art. 264 Instrukcji *Dignitas connu-*

¹¹ R. Szytchmiller, *Ochrona praw człowieka w normach kanonicznego procesu spornego*, Olsztyn 2003, s. 223-232; G. ERLEBACH, A. DZIĘGA, J. KRUKOWSKI, R. SZYTCHMILLER, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. V, Poznań 2007, s. 287-288.

¹² Kan. 1637 § 3 KPK.

bii apelować mogą strony procesowe, obrońca i promotor sprawiedliwości. Drugi sposób apelacji polega na przesłaniu z urzędu wyroku z ewentualnymi apelacjami do właściwego sądu apelacyjnego przez sąd, który pierwszy wydał orzeczenie nieważności małżeństwa.

Jeśli zapadł wyrok negatywny i strona wnosi apelację to sprawa powinna być prowadzona procesem zwyczajnym. Stąd zaraz po zawiązaniu sporu, zgodnie z kan. 1513 § 1 i 1639 § 1, należy przystąpić do dyskusji sprawy i do wyroku, jeśli nie istnieje potrzeba uzupełnienia dowodów. Odnośnie do nowych dowodów ustawodawca stanowi, iż mogą być dopuszczone tylko w takim zakresie, w jakim mogą być wprowadzone do procesu po zamknięciu postępowania dowodowego w pierwszej instancji¹³. Jeśli na stopniu apelacyjnym odbyło się postępowanie dowodowe to zgodnie z Instrukcją *Dignitas connubii* należałoby zarządzić publikację aktu, zamknąć sprawę, a następnie doprowadzić do dyskusji w sprawie i wydania wyroku.

W myśl kan. 1683 oraz art. 268 Instrukcji *Dignitas connubii*, jeżeli w instancji apelacyjnej zgłoszono nowy tytuł nieważności, trybunał może go dopuścić i orzec sprawę jako pierwsza instancja. Instrukcja dodaje, iż rozstrzygnięcie nowego tytułu nieważności w drugiej i dalszej instancji jest zarezerwowane, pod karą nieważności, sądowi trzeciej i dalszej instancji oraz jeśli w stosunku do nowego tytułu nieważności małżeństwa zostanie wydany pozytywny wyrok, będzie domagał się potwierdzenia przez następną instancję¹⁴.

Skutkiem postępowania apelacyjnego jest potwierdzenie wyroku albo jego uchylenie bądź zmiana.

Zakończenie

Wszyscy wierni mają prawo do obrony przysługujących im w Kościele uprawnień, na właściwym forum kościelnym zgodnie z przepisami prawa. Prawo apelacji jest ustawowym uprawnieniem strony, która może czuć się pokrzywdzona wyrokiem, według niej niesprawiedliwym. *Ius appellandi* nie jest przywilejem ze strony ustawodawcy lecz wynika z prawa natury i ściśle koresponduje z prawem do sprawiedliwego i bezstronnego procesu oraz z wydaniem obiektywnego i zgodnego z faktycznym stanem wyroku.

¹³ Kan. 1639 § 2 KPK; G. ERLEBACH, A. DZIĘGA, J. KRUKOWSKI, R. SZTYCHMILER, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. V, Poznań 2007, s. 297

¹⁴ *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, pod red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 361.

DIE BERECHTIGUNG DER PROZESSPARTEIEN ZU DER BERUFUNG (ZU DER APPELLATION) IM KANONISCHEN PROZESS

ZUSAMMENFASSUNG

In dem Artikel wurde die Berechtigung der Prozessparteien zu der Berufung im kanonischen Prozess dargestellt. Die Berufung ist die älteste Maßnahme der Anfechtung von Entscheidung, die der Austrag des gesetzmäßigen Konflikts enthält. Die Einrichtung der Berufung (der Appellation) fand ihre Stelle im Bereich der kanonischen Gerichtsverfahren im VII Buch des Kodexes von kanonischem Recht – *De processibus*.

In dem ersten Teil des Artikels wurde auf die Erklärung des Begriffs Berufung konzentriert, dann wurden die einzelnen Rechtsgeschäfte der Berufungsparteien dargestellt. In dem weiteren (nächsten) Teil wurden die folgen der Berufungseinlegung und den Verlauf des Berufungsverfahrens besprochen.

Die obengenannten Gedankengänge zusammenfassend, wurde in Erinnerung gebracht, dass die Berechtigung auf die Berufung (die Appellation) kein Privileg von der Seite des Gesetzgebers ist, sondern die ergibt sich aus dem Naturrecht und wirkt eng mit der Berechtigung auf den gerechten und neutralen Prozess sowie mit dem Fällen des unparteiischen und dem Tatbestand entsprechenden Urteils zusammen.